

Renesansowa filozofia polityczna: Tommaso Campanella

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- George Orwell, *Folwark zwierzęcy*, tłum. T. Jeleńska, Londyn 1974.

Renesansowa filozofia polityczna: Tommaso Campanella

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Pomysły renesansowych filozofów na utopie mogłyby dostarczyć gotowych scenariuszy dla współczesnych seriali. W roku 1602 powstało *Miasto Słońca* Tomassa Campanelli, napisane w formie dialogu filozoficzno-politycznego. Autor wyobraził sobie idealną monarchię, a jej władcą absolutnym miał być Metafizyk – kapłan i mędrzec. W wielu aspektach, jak choćby postulatów równości i wspólnoty majątkowej, wizja ta była podobna do wizji Thomasa More'a, jednak pomysł ścisłej kontroli życia obywateli, łącznie z ich życiem seksualnym, był już pójściem o krok dalej. Wspólnota dóbr miała obejmować także kobiety i dzieci. Jeden z bardziej inspirujących pomysłów Campanelli to mury miasta pokryte malowidłami przedstawiającymi wszelkie nauki oraz sztuki, co miało pomagać mieszkańcom w utrwalaniu wiedzy.

Twoje cele

- Poznasz poglądy Tomassa Campanelli na idealne państwo - Miasto Słońca.
- Porównasz utopie Campanelli i More'a: wskażesz podobieństwa i różnice.
- Ocenisz pomysł ścisłego kontrolowania obywateli Miasta Słońca: czy jest to pomysł możliwy i dopuszczalny do zrealizowania we współczesnym świecie? A może już jest po części realizowany?

Przeczytaj

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1Ag5fk2L>

Nagranie dźwiękowe lekcji pod tytułem *Renesansowa filozofia polityczna: Tommaso Campanella*.

Renesansowa filozofia polityczna Tommaso Campanelli

Kolejnym autorem zaliczanym do klasyków nowożytnej utopii był włoski filozof **Tommaso Campanella** (1548–1638). Jego *Miasto Słońca* (napisane w 1602, a wydrukowane w 1623 r.), podobnie jak *Utopia* More'a, to drobiazgowy opis społeczności idealnej, przedstawiony w formie relacji z podróży do krainy położonej na nieznanym nikomu wyspie.

Źródło: Francesco Cozza, *Portret Tommaso Campanelli*, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Według filozofa, doskonałe państwo powinno przypominać jeden organizm, w którym poszczególne części podporządkowane są całości i wspólnemu dobru. Władzę należy powierzyć temu, kto jest najmądrzejszy: **Metafizyk**, polityczny i duchowy przywódca Miasta Słońca, jest filozofem i teologiem, posiada wiedzę na temat historii, religii, obyczajów i praw wszystkich ludów, zna też wszelkie rzemiosła i nauki ścisłe. W mieście obowiązuje wspólnota dóbr, wspólne są też kobiety i dzieci. Campanella twierdził, że posiadanie własnego majątku, domu i rodziny wzmacnia jedynie „samolubstwo”. Według niego, podobnie zresztą jak według More'a, wspólnota dóbr miała być lekarstwem na niesprawiedliwość społeczną: z jednej strony zapobiegać nędzy, z drugiej zaś – nadmiernemu bogactwu. W idealnej krainie istnieje też nadzór nad życiem płciowym, które ma służyć dobru państwa, a nie jednostek: miłość uprawia się zgodnie z zaleceniami

kapłanów-astrologów z dobranymi zarówno pod względem fizycznym, jak i moralnym osobami, tak by dać państwu najdoskonalsze pod każdym względem potomstwo.

W powyższych koncepcjach widać wyraźne podobieństwa do *Państwa* Platona. Campanella jednak, inaczej niż Platon, **ideę** kontroli nad poddanymi doprowadza do skrajności: nadzór w mieście, sprawowany przez kapłanów, obejmuje wszystkie dziedziny życia. Ścisła kontrola publiczna, która – jak pamiętamy – występuje też w *Utopii* More'a, ma zapobiec złu

i wadom nękaającym inne społeczności. Kapłani strzegą więc, by nikt nie dostał więcej dóbr od innych i nikt nikomu nie uchybił w braterstwie. Najmniejsze wykroczenia, np. przejawy kobiecej próżności, karane są w najokrutniejszy sposób, czyli śmiercią.

W Mieście Słońca istnieje również powszechny obowiązek pracy, która cieszy się niezwykle szacunkiem i jest źródłem **nobilitacji** człowieka. Campanella, w przeciwieństwie do Platona, a także Arystotelesa, zrywa z pojęciem szlachectwa wynikającego wyłącznie z urodzenia: „ten uchodzi za znakomitszego i bardziej dostojnego, kto więcej posiadał sztuk i rzemiosł oraz umiejętnie je stosuje” – pisał.

W zamian za posłuszeństwo członkowie wspólnoty mają prawo do zaspokajania własnych potrzeb, ale tylko w takich granicach, jakie funkcjonariusze uznają za rozsądne.

Ustrój idealnego państwa w dziele Campanelli odznacza się przerażającym wręcz rygoryzmem i niepokojąco przypomina totalitaryzmy XX w.

Ciekawostka

Mnemotechnika w służbie utopii

W swej wizji doskonałego państwa Campanella w ciekawy sposób wykorzystał zdobycze mnemotechniki – wiedzy o sposobach usprawniania pamięci i zapamiętywania za pomocą skojarzeń: Miasto Słońca było otoczone murami, na których widniały obrazy przedstawiające wszelkie nauki i sztuki. Malowidła te stanowiły rodzaj encyklopedii, dzięki której każdy miał dostęp do wiedzy i mógł ją sobie przyswoić niezależnie od tego, czy posiadał umiejętność czytania, czy też nie. Rysunki miały jeszcze jedną istotną zaletę: znacznie usprawniały naukę, jako że – zgodnie z prawidłami wykorzystywanymi w mnemotechnice – obraz poprzez wzbudzanie uczuć i przypominanie poznanych wcześniej treści ułatwiał zapamiętywanie wiadomości.

Polecenie 1

Czym różni się teoria Campanelli od teorii Morusa?

Polecenie 2

Którą z renesansowych utopijnych wizji łatwiej zaakceptowaliby współcześni i dlaczego?

Słownik

idea

(gr. *idéa* – wyobrażenie, wzór) myśl przewodnia, pomysł

metafizyka

(gr. *ta meta physika* – to, co jest po fizyce) dział filozofii zajmujący się bytem jako takim – jego podstawowymi własnościami, leżącymi u podstaw świata, który jest nam dostępny poprzez doświadczenie zmysłowe

nobilitacja

(łac. *nobilitatio* – uszlachcenie) postawienie kogoś lub czegoś wyżej w jakiejś hierarchii

utopia

(gr. *ou* – nie, *topos* – miejsce; miejsce, którego nie ma) ideał społeczeństwa szczęśliwego; też: ideologia postulująca stworzenie takiego społeczeństwa

Audiobook

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PC2MZ7AQD>

George Orwell

Folwark zwierzęcy (fragmenty)

Major, stary i mądry wieprz, w mowie przedśmiertnej zachęca zwierzęta do powstania przeciwko władzy i wyzyskowi człowieka.

Nie ma w Anglii zwierzęcia, które [...] byłoby w stanie pojąć znaczenie szczęścia lub wywczaśów. Nie ma w Anglii zwierzęcia, które jest wolne. Życie zwierząt jest nędzą i niewolnictwem. [...]

Czemu więc trwamy w tak opłakanych warunkach? Dlatego, że niemal wszystko to, co zostaje wyprodukowane naszą pracą, jest nam wykradane przez stwory ludzkie. Tu, towarzysze, leży odpowiedź na wszystkie nasze zagadnienia. Streszcza się ono w jednym wyrazie: człowiek! Człowiek jest naszym rzeczywistym wrogiem. Zabierzcie człowieka, a zasadnicza przyczyna głodu i przepracowania raz na zawsze zostanie usunięta.

– Człowiek jest jedynym stworzeniem, które konsumuje, nie produkując. Nie daje mleka, nie znosi jaj, jest za słaby, aby ciągnąć pług, za wolno biega, by schwycić królika. Tym niemniej, króluje on nad zwierzętami. Zapędza je do pracy, oddając im minimalną część pożywienia, by utrzymać je przy życiu, zaś resztę zabiera dla siebie. Własną pracą uprawiamy glebę, użyźniamy ją własnym gnojem, a przecież nikt z nas nie posiada nic prócz swojej skóry. [...] Pozbądźmy się tylko człowieka, a wszystko, co wyprodukujemy naszą pracą, przypadnie nam. [...] Otóż, dniem i nocą musimy pracować nad obaleniem ludzkiego rodzaju. Takie jest moje orędzie do was, towarzysze: powstanie! Wzywam was do powstania!

Po udanej walce i wypędzeniu właściciela folwarku – pana Jonesa – zwierzęta umieściły na stodole swój dekalog.

SIEDEM PRZYKAZAŃ:

Cokolwiek chodzi na dwóch nogach jest nieprzyjacielem.

Cokolwiek chodzi na czterech nogach, lub posiada skrzydła, jest przyjacielem.

Żadne zwierzę nie będzie nosiło odzieży.

Żadne zwierzę nie będzie spało w łóżku.

Żadne zwierzę nie będzie piło alkoholu.

Żadne zwierzę nie zamorduje innego zwierzęcia.

Wszystkie zwierzęta są sobie równe.

Atoli marzenia o zbytku [...]: stajnie ze światłem elektrycznym, z ciepłą i zimną wodą oraz trzydniowy tydzień pracy, owe marzenia rozpiechły się raz na zawsze. [...] folwark wzbogacił się, nie wzbogacając jednak samych zwierząt, oczywiście, z wyjątkiem świń i psów. Może działo się tak dlatego, że było tak dużo świń i tak dużo psów. Nie można powiedzieć, żeby zwierzęta te nie pracowały, czyniły to bowiem po swojemu. Nadzór i organizacja folwarku – jak to niestrudzenie objaśniał Krzykała – nie dawały im chwili wytchnienia. [...] Krzykała opowiadał im na przykład, że świnię dzień w dzień zapracowują się godzinami nad tajemniczymi sprawami, zwanymi: „Kartoteka”, „Raport”, „Rejestr” i „Memorandum”. Chodziło tu o wielkie arkusze papieru, które należało pokrywać pismem od góry do dołu i potem natychmiast wrzucać do pieca. W pierwszym rzędzie to właśnie przyczyniało się do dobrobytu folwarku – zapewniał Krzykała. Jednakże ani świnię, ani psy nie produkowały żywności własną pracą. A było ich wiele i zawsze miały świetne apetyty. Co do innych zwierząt, to wydawało im się, że życie ich było takie same, jakie było od początku. Cierpiały niemal stały głód, spały na słomie, piły wodę z sadzawki, pracowały w polu, w zimie dokuczał im chłód, a latem muchy. [...]

Z czasem zmieniły się i reguły rządzące życiem zwierząt. Na stodole nie było teraz nic, oprócz jednego przykazania, które brzmiało:

Wszystkie zwierzęta są sobie równe.

Ale niektóre zwierzęta są równiejsze od innych.

Wszystkie świnię, dozorujące robotę na folwarku, wystąpiły z batami w racicach. Nie zdziwiła nikogo wieść, że świnię kupiły sobie radio, że robiły starania o założenie telefonu oraz zaprenumerowały „Wiadomości ze świata”. Nie zdziwił nikogo widok Napoleona z fajką w mordzie, spacerującego w ogródku przed domem. Nie, nikt się nie zdziwił nawet wówczas, kiedy świnię powymowały z szaf ubrania pana Jonesa, aby nałożyć je na siebie. [...] W tydzień potem, po południu, na zaproszenie świń, kilka wozów zajechało na folwark. Zwierzęta zgromadzone na dworze obserwowały wizytę ludzi w domu zajętych przez wieprze. Patrzyły to na świnię, to na człowieka, znów na

świnie i znów na człowieka, ale nie można już było rozpoznać czyja twarz do kogo należy.

Źródło: George Orwell, *Folwark zwierzęcy*, tłum. T. Jeleńska, Londyn 1974.

Polecenie 1

Czy świat przedstawiony w powieści Orwella można nazwać utopijnym? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Polecenie 2

Jakie są szanse na to, że można stworzyć państwo i społeczeństwo utopijne? Odpowiedz, powołując się na poznane już przykłady utopii.

Film edukacyjny

Polecenie 1

Zapoznaj się z wywiadem z prof. Janem Hartmanem, a następnie określ satyryczną wymowę utworów Campanelli i Morusa.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D7KDvIr8X>

Film edukacyjny. Renesansowa filozofia polityczna – Tommaso Campanella.

Wywiad z prof. Janem Hartmanem.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Renesansowa filozofia polityczna – Tommaso Campanella*.

Polecenie 2

Jakie warunki muszą być spełnione, żeby platońskie idee, przejęte przez wielu utopistów, nie doprowadziły do państwa totalitarnego?

Ćwiczenie 1

Zaznacz cechy utopii Campanelli zaczerpnięte z teorii Platona.

wspólnota dóbr

szlachectwo wynika z wykształcenia i umiejętności

kontrola życia płciowego

ścisła kontrola publiczna w rękach kapłanów

Ćwiczenie 2

Porównaj poznane utopie i przedstaw w punktach najważniejsze cechy utopijnego państwa. Co, twoim zdaniem, warto jest zachowania, a co należałoby zlikwidować w tych projektach? Stwórz własną koncepcję idealnego państwa.

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Renesansowa filozofia polityczna: Tommaso Campanella

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Pojęcie filozofii. Uczeń:

2) wymienia i charakteryzuje ważniejsze dyscypliny filozofii: metafizyka (ontologia), epistemologia, etyka, filozofia przyrody, antropologia filozoficzna, teologia filozoficzna, filozofia piękna i sztuki (estetyka), filozofia polityki;

VII. Filozofia i kultura europejska jako „przypisy do Platona”. Uczeń:

4) wskazuje na wybranym przykładzie na obecność platonizmu w późniejszych epokach (np. w teologicznej myśli średniowiecznej, w nowożytnym matematycznym przyrodoznawstwie, w politycznych próbach budowania „państwa doskonałego”).

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

III. Wybrane problemy filozofii.

2. Dyscypliny filozofii. Uczeń wymienia następujące dyscypliny filozofii oraz określa przedmioty ich badań:

2) dyscypliny szczegółowe – filozofia człowieka (antropologia filozoficzna), filozofia przyrody, filozofia nauki, filozofia kultury, filozofia religii (wraz z teologią filozoficzną), filozofia piękna i sztuki (estetyka filozoficzna), filozofia polityki;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Poznasz poglądy Tomassa Campanelli na idealne państwo - Miasto Słońca.
- Porównasz utopie Campanelli i More'a: wskażesz podobieństwa i różnice.
- Ocenisz pomysł ścisłego kontrolowania obywateli Miasta Słońca: czy jest to pomysł możliwy i dopuszczalny do zrealizowania we współczesnym świecie? A może już jest po części realizowany?

Cele operacyjne. Uczeń:

- pozna poglądy Tomassa Campanelli na idealne państwo - Miasto Słońca;
- porówna utopie Campanelli i More'a: wskaże podobieństwa i różnice;
- oceni pomysł ścisłego kontrolowania obywateli Miasta Słońca: czy jest to pomysł możliwy i dopuszczalny do zrealizowania we współczesnym świecie? A może już jest po części realizowany?

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- rozmowa kierowana;
- praca z multimediami;
- praca z tekstem;
- film.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia e-materiał: „Renesansowa filozofia polityczna: Tommaso Campanella” uczestnikom zajęć. Prosi uczniów o przygotowanie prezentacji na podstawie informacji zawartych w sekcji „Przeczytaj”. Uczniowie mają za zadanie przygotować przykłady z tekstów kultury oraz z życia ilustrujące zagadnienia związane z tematem lekcji.

Faza wprowadzająca:

1. Po zalogowaniu na platformie nauczyciel prezentuje (na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika) temat lekcji oraz cele zajęć. Omawia lub ustala razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. Nauczyciel prosi uczniów, żeby podali przykłady tekstów kultury lub sytuacji z życia, które ilustrują zagadnienia związane z tematem lekcji. Ochotnicy podają przygotowane wcześniej przykłady i uzasadniają swój wybór.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Jeżeli przygotowanie uczniów do lekcji jest niewystarczające, nauczyciel prosi o indywidualne zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Każdy uczestnik zajęć podczas cichego czytania wynotowuje najważniejsze kwestie poruszone w tekście. Następnie wybrani uczniowie odczytują na głos swoje notatki. Nauczyciel inicjuje rozmowę kierowaną porządkującą ten etap pracy.
2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla materiał z sekcji „Audiobook”, a następnie czyta polecenie *Jakie są szanse na to, że można stworzyć państwo i społeczeństwo utopijne? Odpowiedz, powołując się na poznane już przykłady utopii.* Uczniowie wykonują zadanie w parach. Następnie wybrana osoba prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia ją, udzielając uczniom informacji zwrotnej.
3. Uczniowie wykonują ćwiczenia interaktywne z sekcji „Film edukacyjny”. Wyniki pracy omawiane są na forum i komentowane przez nauczyciela.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego się uczniowie nauczyli?

Praca domowa:

1. Stwórz krzyżówkę podsumowującą zajęcia i zawierającą minimum dziesięć haseł.

Materiały pomocnicze:

- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.
- Delumeau, *Folwark zwierzęcy* J., *Tajemnica Campanelli*, tłum. E. Burska, Warszawa 2011.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać nagranie audiobooka do wprowadzenia w temat lekcji.